

نکته - درس حقوق جزای عمومی

جلد اول
جرم و مسئولیت کیفری

همراه با سؤالات تألیفی و طبقه بندی شده با پاسخنامه تشریحی

حسین گلدوزیان
دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی و مدرس دانشگاه

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور

: گلدوزیان، حسین، ۱۳۶۶-
نکته - درس حقوق جزای عمومی همراه با سؤالات تألیفی و
طبقه بندی شده با پاسخنامه تشریحی / تألیف حسین گلدوزیان
تهران: خرسندی، ۱۳۹۴-
ج۲:

مشخصات نشر
مشخصات ظاهری

978-600-114-474-5

شابک

وضعیت فهرست نویسی

: فیبا

: کتابنامه

یادداشت

مندرجات

موضوع

موضوع

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

: ج. ۱. جرم و مسئولیت کیفری
: حقوق جزا - ایران - راهنمای آموزشی (عالی)
: حقوق جزا - ایران - آزمون ها و تمرین ها (عالی)
: ۱۳۹۴ / ۸۳۳ گ / KMHT۳۸۰۰
: ۳۴۵ / ۵۵۰۰۷۶
: ۳۹۱۳۴۳۶

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین
خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی نژاد - نرسیده به خیابان

دانشگاه - پلاک ۱۷۲ - واحد ۲

تلفن ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵-۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

نکته - درس حقوق جزای عمومی

همراه با سؤالات تألیفی و طبقه بندی شده با پاسخنامه تشریحی

تألیف: حسین گلدوزیان

چاپ اول: ۱۳۹۴ - تیراژ: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۲۸۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۵-۴۷۴-۱۱۴-۶۰۰-۹۷۸ ISBN: 978-600-114-474-5

۱۵	مقدمه
۲۱	بخش اول / کلیات
۲۳	فصل اول: تقسیمات حقوقی
۲۳	حقوق داخلی و حقوق خارجی
۲۳	حقوق خصوصی و حقوق عمومی
۲۴	فصل دوم: تقسیمات حقوق جزا
۲۴	حقوق جزای عمومی
۲۵	حقوق جزای اختصاصی
۲۵	آیین دادرسی کیفری
۲۶	حقوق جزای بین الملل
۲۷	حقوق بین الملل کیفری
۲۸	فصل سوم: جرم و انواع آن
۲۸	تعریف جرم
۳۱	انواع جرم
۳۲	۱. حد
۳۴	۲. قصاص
۳۸	۳. دیه
۴۳	۴. تعزیر
۵۸	پرسش‌ها
۶۵	راهنمای پرسش‌ها
۶۹	بخش دوم / ارکان جرم
۷۱	فصل اول: رکن قانونی جرم
۷۴	گستره اصل قانونی بودن حقوق جزا
۷۴	۱. اصل قانونی بودن جرم
۷۷	۲. اصل قانونی بودن مجازات
۷۹	۳. اصل قانونی بودن آیین دادرسی کیفری
۸۱	ضمانت اجرای اصل قانونی بودن
۸۷	ادله اصل قانونی بودن حقوق جزا در اسلام

۸۸ منابع حقوق جزا.....

۸۹ ۱. منابع الزامی یا صوری.....

۸۹ ۱-۱. قانون.....

۹۰ ۱-۲. آراء وحدت رویه.....

۹۱ ۱-۳. معاهدات.....

۹۲ ۱-۴. آیین نامه.....

۹۲ ۱-۵. منابع فقهی در جرایم حدی.....

۹۴ ۲. منابع ارشادی یا مکمل.....

۹۴ ۲-۱. رویه قضایی.....

۹۵ ۲-۲. عرف.....

۹۵ ۲-۳. دکترین.....

۹۵ ۲-۴. منابع فقهی در جرایم تعزیری، مستوجب قصاص و دیه.....

۹۷ آثار اصل قانونی بودن حقوق جزا.....

۹۷ ۱. قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان.....

۹۸ ۱-۱. صلاحیت سرزمینی.....

۱۰۴ ۱-۲. صلاحیت واقعی.....

۱۰۹ ۱-۳. صلاحیت شخصی فعال یا مثبت یا مبتنی بر تابعیت بزهکار.....

۱۱۳ ۱-۴. صلاحیت شخصی منفی یا مبتنی بر تابعیت بزه دیده یا مجنی علیه.....

۱۱۵ ۱-۵. صلاحیت مبتنی بر رابطه استخدلی.....

۱۱۷ ۱-۶. صلاحیت جهانی.....

۱۲۱ ۲. قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان.....

۱۲۳ ۲-۱. اصل عطف به ماسبق شدن قوانین کیفری ماهوی جرم انگار و مشدد.....

۱۲۸ ۲-۲. اصل عطف به ماسبق شدن قوانین کیفری ماهوی جرم زد یا مخفف.....

۱۳۵ ۲-۳. اصل عطف به ماسبق شدن قوانین شکلی.....

۱۳۸ ۳. تفسیر قوانین کیفری.....

۱۳۹ ۳-۱. انواع تفسیر به اعتبار مقام تفسیر کننده.....

۱۴۲ ۳-۲. تقسیم بندی بر مبنای روش های تفسیر.....

۱۴۴ ۳-۳. اقسام تفسیر بر مبنای ماهیت تفسیر.....

۱۴۵ ۳-۴. شرایط عمومی تفسیر.....

۱۴۶ ۳-۵. سلسله مراتب تفسیر از لحاظ ماهیت و روش.....

۱۴۸ فصل دوم: رکن مادی.....

۱۵۰ اجزای رکن مادی.....

۱۵۰ ۱. رفتار.....

۱۵۱ ۱-۱. فعل.....

۱۵۱ ۱-۲. ترک فعل.....

۱۵۴ ۱-۳. داشتن و نگهداری.....

۱۵۵ ۱-۴. حالت.....

۱۵۶	۲. شرایط و اوضاع و احوال
۱۵۶	۳. نتیجه
۱۵۷	تقسیم‌بندی جرایم بر اساس رکن مادی و آثار آن
۱۵۷	۱. انواع جرم بر اساس تعدد رفتار در رکن مادی
۱۵۷	۱-۱. جرایم ساده
۱۵۸	۱-۲. جرایم مرکب
۱۵۹	۱-۳. جرایم به عادت
۱۶۱	۲. فواید تقسیم‌بندی جرایم به ساده، مرکب و اعتیادی
۱۶۱	۲-۱. از حیث قانون حاکم
۱۶۲	۲-۲. از حیث مبدأ احتساب مرور زمان
۱۶۴	۲-۳. از حیث دادگاه صالح
۱۶۶	۳. انواع جرم بر اساس دوام رکن مادی
۱۶۶	۳-۱. جرایم آنی
۱۶۸	۳-۲. جرایم مستمر
۱۶۹	۴. فواید تقسیم‌بندی جرایم به آنی و مستمر
۱۷۰	۴-۱. از حیث مبدأ احتساب مرور زمان
۱۷۱	۴-۲. از حیث تأثیر قانون لاحق
۱۷۲	۴-۳. تشخیص دادگاه صالح
۱۷۲	۴-۴. از لحاظ اعتبار امر مختومه
۱۷۳	۵. انواع جرم بر اساس جزء نتیجه در رکن مادی
۱۷۴	۵-۱. جرایم مقید
۱۷۷	۵-۲. جرایم مطلق
۱۷۸	مراحل ارتکاب جرم
۱۷۸	۱. قصد ارتکاب جرم
۱۷۹	۲. تهیه مقدمات ارتکاب جرم
۱۸۰	۳. شروع به جرم
۱۸۱	۴. جرم تام یا کامل
۱۸۱	شروع به جرم
۱۸۲	۱. شرایط تحقق شروع به جرم
۱۸۳	۱-۱. قصد ارتکاب جرم
۱۸۳	۱-۲. شروع به عملیات اجرایی
۱۸۶	۱-۳. انصراف غیر ارادی
۱۸۸	۱-۴. خاتمه نیافتن عملیات اجرایی جرم
۱۸۸	۲. شروع به جرم‌های قابل مجازات و میزان مجازات آنها
۱۹۴	۳. جرم محال
۱۹۷	۴. جرم عقیم

فصل سوم: رکن معنوی جرم.....	۱۹۸
سایر جرایم.....	۱۹۹
۱. رکن معنوی جرایم عمدی.....	۲۰۰
۲. رکن معنوی جرایم غیر عمدی.....	۲۰۳
رکن معنوی جرایم علیه تمامیت جسمانی.....	۲۰۶
۱. قتل، ضرب و جرح عمدی.....	۲۰۶
۲. قتل، ضرب و جرح شبه عمدی.....	۲۰۷
۳. قتل، ضرب و جرح خطای محض.....	۲۰۸
پرشش‌ها.....	۲۱۱
راهنمای پرشش‌ها.....	۲۵۸
بخش سوم / اشکال دخالت در ارتکاب جرم.....	۲۸۱
فصل اول: مباشر (فاعل مادی) و سبب (مباشرت و تسبیب در جرم).....	۲۸۵
رابطه سببیت با علّیت.....	۲۹۴
اجتماع سبب و مباشر.....	۲۹۵
اجتماع اسباب.....	۳۰۱
نظریه‌های حقوقی رابطه سببیت در اجتماع اسباب.....	۳۰۷
۱. نظریه خطای کیفری همچون شرط ضروری نتیجه (برابری اسباب).....	۳۰۷
۲. نظریه خطای کیفری همچون شرط نزدیک و بی‌واسطه نتیجه.....	۳۰۷
۳. نظریه خطای کیفری همچون شرط پویای نتیجه.....	۳۰۸
۴. نظریه خطای کیفری همچون شرط مناسب نتیجه.....	۳۰۸
فصل دوم: شرکت در جرم.....	۳۰۸
شرایط تحقق شرکت در جرم.....	۳۱۱
۱. تعدد مرتکب.....	۳۱۱
۲. شرکت در عملیات اجرایی.....	۳۱۲
۳. جرم مستند به همه آنها باشد.....	۳۱۴
۴. رکن روانی (معنوی).....	۳۱۵
مجازات شرکاء جرم.....	۳۱۷
فصل سوم: معاونت در ارتکاب جرم.....	۳۲۰
شرایط تحقق معاونت.....	۳۲۱
۱. فعل مورد معاونت باید جرم باشد.....	۳۲۲
۲. جرم مورد معاونت باید بصورت تام محقق یا حداقل شروع شده باشد.....	۳۲۳
۳. رفتار معاون باید به یکی از طرق مذکور در قانون باشد.....	۳۲۵
۴. رفتار معاون باید موثر باشد.....	۳۳۲
۵. بین معاون و مباشر وحدت قصد باشد.....	۳۳۲

۳۳۵	۶. رفتار معاون باید پیش از جرم اصلی یا همزمان با آن حادث شود
۳۳۶	معاونت به عنوان جرم مستقل
۳۴۰	مجازات معاون
۳۴۱	۱. مجازات معاونت در شرع
۳۴۱	۲. مجازات معاونت در قانون
۳۴۸	۳. مجازات معاونت در ماده ۱۲۷ ق.م.ا.
۳۵۴	فصل چهارم: سردستگی
۳۵۵	فصل پنجم: مباشر معنوی (فاعل معنوی)
۳۶۰	پرمش ها
۳۸۵	راهنمای پرسش ها
۳۹۵	بخش چهارم / مسئولیت کیفری
۳۹۸	فصل اول: مسئولیت کیفری شخص حقوقی
۳۹۹	شرایط تحقق مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی
۴۰۱	مجازات اشخاص حقوقی
۴۰۲	۱. مجازات های اختصاصی اشخاص حقوقی
۴۰۳	۲. مجازات های مشترک بین اشخاص حقیقی و حقوقی
۴۰۵	۳. ویژگی های اعمال مجازات اشخاص حقوقی
۴۰۹	فصل دوم: مسئولیت کیفری ناشی از فعل دیگری
۴۱۰	شرایط تحقق مسئولیت کیفری ناشی از فعل دیگری
۴۱۲	عوامل عینی یا علل مواجهه
۴۱۴	۱. دفاع مشروع
۴۱۶	۱-۱. شرایط حمله، تجاوز یا خطر
۴۱۹	۱-۲. شرایط دفاع
۴۲۲	۲. اضطرار یا حالت ضرورت
۴۲۴	۲-۱. وجود خطر
۴۲۶	۲-۲. عکس العمل در مقابل خطر
۴۲۹	۳. حکم یا اجازه قانون
۴۳۰	۴. امر قانونی مقام ذیصلاح
۴۳۶	۵. اجرای قانون اهم
۴۳۷	۶. تأدیب صغار و مجانین
۴۳۹	۷. رضایت بزه دیده یا مجنی علیه
۴۴۱	۷-۱. عملیات جراحی
۴۴۵	۷-۲. عملیات ورزشی
۴۴۷	عوامل رافع یا مانع مسئولیت کیفری
۴۴۹	۱. عدم بلوغ و نوجوانی

۴۵۳	۲. جنون
۴۵۵	۲-۱. جنون حین ارتکاب جرم
۴۵۹	۲-۲. بروز جنون حین رسیدگی تا صدور حکم قطعی
۴۶۰	۲-۳. بروز جنون بعد از صدور حکم قطعی
۴۶۴	۳. مستی و بی‌ارادگی
۴۶۶	۳-۱. مستی تعمدی
۴۶۶	۳-۲. مستی مزمن
۴۶۷	۳-۳. مستی اتفاقی
۴۶۹	۴. اجبار و اکراه
۴۷۰	۴-۱. اجبار مادی بیرونی
۴۷۲	۴-۲. اجبار مادی درونی
۴۷۳	۴-۳. اجبار معنوی بیرونی (اکراه)
۴۸۱	۴-۴. اجبار معنوی درونی
۴۸۲	۵. اشتباه و جهل
۴۸۲	۵-۱. جهل حکمی
۴۸۴	۵-۲. جهل موضوعی
۴۸۷	پرسش‌ها
۵۱۷	راهنمای پرسش‌ها
۵۲۶	منابع

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مَنْ وَصَفَ عَدْلًا ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ؛ بِشِيْمَانِ تَرِيْنِ شَخْصٍ فِي رَوْزِ قِيَامَتِ، كَسِي اسْتِ كِه بَرای مُرْدَمِ از عِدَالَتِ سَخَنِ بَگوید، اَمّا خُودش بِه دِیْگَرانِ عِدَالَتِ رِوا نِدارد.»^۱

نخست بر خود لازم می‌دانم مراتب قدردانی و سپاس خود را خدمت اساتید گرانقدرم، جناب آقای «دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی» و جناب آقای «دکتر غلام حسین الهام» به پاس درس‌هایی که همواره از محضرشان آموخته و می‌آموزم ابراز دارم.

کتاب «نکته‌درس حقوق جزای عمومی» در دو جلد ویژه دانش‌پژوهان و کسانی که قصد شرکت در آزمون‌های حقوقی را دارند، تألیف شده است. در این اثر تلاش شده است از چهارچوب رسمی کتب حقوقی فاصله گرفته و موضوعات بی‌واسطه و صریح برای خواننده تبیین شود تا بسیاری از چالش‌های ذهنی دانش‌پژوهان گرامی مرتفع گردد و از سردرگمی در نظریات مختلف تا حدی دور شود.

شایسته است، قبل از شروع به مطالعه این کتاب، به نکات زیر توجه نمایید:

۱. عالم حقوق، عالم نظریات است. لذا بسیاری از موضوعات در حقوق جزای عمومی، صرفاً نظر یک نویسنده حقوقی است که به آنها اشاره کرده، و البته بعضاً بر این نظرات هیچ اثری مترتب نیست. لذا در آزمون‌های حقوقی، یا به هیچ وجه از آنها سؤالی طرح نشده، یا طرح آن به زمان‌های گذشته برمی‌گردد و سالیان متمادی است که

دیگر موضوع سؤال قرار نمی‌گیرند. پیرو این نکته، موضوعاتی که در جلد اول این کتاب بیان نشده‌اند عبارتند از: ویژگی‌های حقوق جزا، ارتباط حقوق جزا با سایر رشته‌های حقوق، تقسیم جرم از دیدگاه حقوق‌دانان، جرم محال مطلق یا نسبی، سوء نیت ساده و مشدد، سوء نیت احتمالی و جازم، سوء نیت معین و غیر معین.

۲. سعی شده است مجموعه حاضر، جامع و مانع باشد. بدین معنا که از یک جهت به تمام موضوعات مهم و اساسی در حقوق جزای عمومی پرداخته و از جهت دیگر، از طرح مباحث کم‌اهمیت و بدون کاربرد خودداری شده است. همچنین مطالب کتاب به گونه‌ای تدوین شده‌اند که مباحث اصلی و اساسی صرفاً با نقل قول به پایان نرسد، بلکه با شیوه‌های مختلف - اعم از نکته‌ها، مثال‌ها، سؤالات و توضیحات - برای خواننده تبیین گردد.

۳. مکاتب حقوق کیفری که شامل مباحث «فلسفه حقوق کیفری»، «جرم‌شناسی»، «مجازات‌ها» و ... می‌باشند، از پیچیده‌ترین و سخت‌ترین مباحث حقوق جزا هستند و بنا به عرف نوشته‌های حقوقی در ایران، کتب حقوق جزای عمومی با موضوع «مکاتب حقوق کیفری» آغاز می‌شوند. اما در این کتاب، مکاتب حقوق کیفری در آخرین قسمت جلد دوم بیان شده است. هدف از این تغییر رویه این است که دانش‌پژوهان ابتدا با مفاهیم اولیه حقوق جزا آشنا شوند، سپس به یادگیری مباحث و جملات سنگین و پیچیده فلسفی که از ویژگی «ترجمه بودن» برخوردار می‌باشند، بپردازند.

۴. در نوع نگارش مطالب، سعی شده است، تمامی موضوعات مورد نیاز برای شرکت در آزمون‌های حقوقی در اختیار فراگیران قرار گیرد. اما از آنجا که نظرها مختلف است، نظر خاصی که همیشه مورد قبول واقع می‌شود به عنوان «نظر مبنا» مشخص شده تا دانشجویان گرامی از یک سو بدانند که این تنها نظر نیست و نظر مخالفی هم وجود دارد و از سوی دیگر، تکلیف آنان برای شناخت پاسخ صحیح در آزمون‌های حقوقی

نیز روشن باشد و بدانند که در نهایت برای آزمون، کدام نظر را باید بیاموزند و دچار تشویش نشوند.

به همین منظور، اگر به زعم نگارنده نظر مبنا صحیح بود، با عبارت «نظر مبنا و صحیح» مشخص شده است، در غیراین صورت، فقط به بیان عبارت «نظر مبنا» اکتفا شده و دلیل مخالفت نیز در متن یا پاورقی توضیح داده شده است.

۵. شیوه بیان مطالب چنین است که ابتدا توضیحات یک مبحث گفته شده و سپس نکته‌ها و نوآوری‌های آن بیان شده است. مواردی که در غالب نکته آورده شده‌اند موضوعاتی هستند که در زمان حاکمیت قانون قدیم نیز وجود داشته و امکان طرح سؤال از آنها وجود دارد، لیکن نکاتی که در غالب نوآوری بیان شده‌اند، نکات قانون جدید هستند؛ لذا احتمال طرح سؤال از آنها بیشتر است.

۶. کتاب‌هایی که در حال حاضر مورد مطالعه دانشجویان و دانش‌آموختگان حقوق قرار می‌گیرند به دو گروه تقسیم می‌شوند: اول) کتاب‌هایی که به عنوان کتاب منبع شناخته می‌شوند. دوم) کتاب‌هایی که جمع‌آوری مطالب کتاب‌های شناخته شده به عنوان منبع (گروه اول) هستند. نکته‌ای که مغفول مانده این است که برخی از مطالبی که در کتب منبع گروه اول وجود دارد، از کتاب‌های دیگری آورده شده، لیکن به آنها ارجاع داده نشده است. این کتاب‌ها نوشته بزرگوارانی مانند مرحوم دکتر عبدالحسین علی‌آبادی، دکتر پرویز صانعی و دکتر مرتضی محسنی هستند.

به جهت احترام به این بزرگان و اجتناب از تباه شدن حقوق آنان، در کتاب «نکته - درس حقوق جزای عمومی» این رویه اتخاذ شده است که در ارجاع منابع در پاورقی، ابتدا به کتب این نویسندگان [مانند دکتر علی‌آبادی یا دکتر محسنی] ارجاع داده شده، سپس به کتبی که به عنوان منبع شناخته می‌شوند، اشاره شده است.

۷. بسیاری از مطالب و موضوعات بنا به دلایلی در پاورقی یا در قسمت پرسش ها و پاسخ ها توضیح داده شده است، لذا در مطالعه این مجموعه به دو قسمت پاورقی و سؤالات توجه ویژه شود.

شایسته است از دانش آموختگان ساعی و پرتلاش حقوق، جناب آقای «بردیا بهمن» و سرکار خانم «حنانه هدایتی» که در تصحیح غلط های تایپی و ترسیم نمودارها همکاری کردند و مدیر محترم انتشارات خرسندی - جناب آقای هادی طالع خرسند - که برای انتشار این اثر تلاش وافر نمودند، قدردانی و سپاسگزاری نمایم.

امید است کتاب «نکته - درس حقوق جزای عمومی» نیازهای دانشجویان و دانش پژوهان حقوق و کسانی که قصد شرکت در آزمون های حقوقی را دارند، برطرف نماید.

آخر اینکه؛ مجموعه حاضر قطعاً خالی از کاستی و خطا نیست، لذا خوانندگان گرامی می توانند نکاتی را که برای بهبود یا تصحیح این اثر به نظرشان می رسد به آدرس رایانامه hossein_goldouzian@yahoo.com ارسال نمایند.

حسین گلدوزیان

(شهریور ۱۳۹۴)